

Організація продовольчої справи*

(тематичні нариси з історії Української гетьманської держави 1918 року)

Руслан Пиріг, Національна академія наук України, Інститут історії України

Однією з найскладніших проблем економічного розвитку Гетьманату було налагодження продовольчої справи. Умови тривалої війни, мобілізація продовольчих ресурсів для потреб армії, важкі наслідки експропріаторських акцій селянства за часів Центральної ради, більшовицька експансія початку 1918 р., скорочення майже наполовину загальної площі посівів, дефіцит бюджетних асигнувань створили загрозу дезорганізації сільськогосподарського виробництва та виникнення труднощів з постачанням харчових продуктів не на внутрішній ринок, а й поставок хліба та сировини до Центральних держав. У першому складі уряду Української Держави міністром продовольчих справ став Юрій Соколовський – учений агроном, земський діяч з Полтавщини, член партії кадетів. Його заступником був затверджений Микола Гаврилов, знаний фахівець, який і раніше обіймав цю посаду. Ґрунтова професійна підготовка та досвід галузевої праці дозволили відомству виробити стратегію ведення продовольчої справи. Вона базувалася на суворій централізації, значному державному кредитуванні, економічному стимулюванні виробників, боротьбі зі спекуляцією.

До перших істотних організаційних заходів уряду слід віднести утворення у середині червня Української продовольчої ради. До її складу ввійшли керівні працівники Мінпроду, Мінторгу та Головної господарської централі союзників. За її рішенням територія України для організації чіткої схеми харчового забезпечення була розділена на три категорії: 1) Київ, Одеса, Донбас, збройні сили, залізничники; 2) окремі незернові повіти Чернігівщини, Волині, Гомельщини; 3) решта. У середині липня розпочало роботу Державне хлібне бюро (ДХБ) – спеціальний орган Мінпроду, заснований ще до перевороту. Тому затверджений 17 липня статут ДХБ вважався чинним з 3 квітня. До числа його членів входили хлібно-біржеві товариства, кооперативи, союзи виробників зерна, які займалися його зсипкою, власники та орендарі млинів та круподерень. ДХБ мало права юридичної особи. Воно отримало виключні повноваження у справі заготівель, зберігання, перероблення і транспортування хлібопродуктів. Йому підлягала також мірошницька і круп'яна промисловість. ДХБ надавалися надзвичайні права щодо ревізії хлібопродуктів, торгових і промислових підприємств, транспортних засобів, 161

магазинів, складів тощо. Аналогічні функції по заготівлі тваринницької продукції мав відповідний департамент міністерства. Він опікувався заготівлею м'яса, сала, смальцю, худоби та їх експортом. Вочевидь, закон готувався досить спішно і був не досить досконалим, бо вже наступного дня до нього також у формі закону були внесені суттєві доповнення. Зокрема, визначалася структура ДХБ – центральне правління у Києві і місцеві контори, кількість і райони діяльності яких мав визначати міністр продовольчих справ. До складу правління цих контор входили представники Мінпроду, центрального правління, німецько-австро-угорської господарчої комісії. Розширилося й коло організацій, які могли залучатися до виконання завдань ДХБ – місцеві земства, союзи хліборобів, сільгосптовариства та інші.

Міністерство поступово монополізувало розпорядження основними ресурсами харчових продуктів. 15 липня був ухвалений закон "Про передачу хліба врожаю 1918 року в розпорядження держави". Відповідно до його положень весь урожай продовольчого і фуражного зерна поточного року, за винятком запасу на харчування і господарські потреби власника, надходив у розпорядження держави і міг відчужуватися тільки офіційними продовольчими установами. Закон містив вичерпний перелік поняття "хліб": "жито, пшениця, просо, гречка, сачавиця, квасоля й горох, кукурудза, ячмінь і овес, всякого роду борошно, висівки, крупи та відходи продуктів з названого хліба, а також масляні насіння і всякі жмихи". Власник хліба був зобов'язаний на першу вимогу представників продовольчого органу подати відомості про обсяг і місце збереження хліба, кількість десятин землі, чисельність родини та наявної худоби. Хліб підлягав здаванню державному продовольчому органу у визначені строки по твердих цінах. У тих, хто ухилився від здачі, врожай міг бути реквізований із значною знижкою в оплаті – до 30 відсотків.

Очевидно, німецьке та австро-угорське командування у справі заготівель хліба не покладалися тільки на українську сторону. На початку серпня головні контори Державного хлібного бюро діяли в усіх губернських містах, а їхні філії в 31 повітовому центрі масового зерновиробництва. До всіх головних контор і більшості філій були відряджені представники німецьких і австро-угорських економічних комісій. Крім того, окупаційною владою введені посади так

*Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси. – К. – 2011, стор.161-172

званих агрономічних офіцерів, яких супроводжували військові загони. Їх головним завданням було забезпечення збирання врожаю та заготівля хліба. Уманський повітовий староста 23 липня циркуляром сповіщав землевласників, що у разі потреби у військовій силі для примусу селян до збирання врожаю слід запрошувати німецьких агрономічних офіцерів. Витрати на утримання військових загонів поклалися на винних селян. Керуючий маєтком княгині О. Долгорукової поспішив скористатися такою можливістю з метою примусити жителів сіл Россоховатки і Новоселиці жниувати на полях княгині. Організацією хлібозбиральної кампанії безпосередньо займався німецьке командування на місцях. Так, командир дивізії, дислокованої у Яготинському повіті Київщини, генерал Меліор видав наказ, в якому наголошував на потребі максимально швидкого збирання врожаю. Він встановлював граничні межі оплати праці селян при десятигодинному робочому дні: дорослий чоловік – 6 крб., доросла жінка і підліток – 4 крб. Наказ містив суворе попередження про покарання за перевищення оплати – штраф 20 тис. марок або ув'язнення терміном до одного року. Інший генерал, командир 215-ї піхотної дивізії, розташованої на Харківщині, фон Вірніц, вдався до оригінального способу стимулювання хлібоздачі. За кожні 25 пудів зсипаного хліба видавався талон на купівлю однієї пляшки горілки, а за 10 тис. пудів – три чверті відра безоплатно.

Зазначимо, що відро горілки коштувало близько 140 крб. Не рідкістю були й прямі реквізиції продовольчих товарів. Херсонський губернський староста Піщевич скаржився австро-угорському командуванню на дії військових загонів, відряджених на допомогу конторам хлібного бюро: "абсолютно самостійно проводять реквізицію хліба, сіна, соломи, коней, волів, худоби тощо. Водночас реалізація продовольчої політики вимагала великих державних видатків, в першу чергу для виконання зобов'язань перед Німеччиною та Австро-Угорщиною. Вже у кінці травня Мінпроду були терміново відкриті кредити у сумі 230 млн. крб. на заготівлю м'яса, яєць, овочів, тари для забезпечення експортних поставок. На фінансування цукрової промисловості уряд надав міністерству право отримання позик у Державному банку і приватних кредитних установах. До того ж саме міністерство визначало ціни на цукор нового врожаю. Був також ухвалений спеціальний закон "Про надання Мінпроду оборотних капіталів". З цією метою в Держбанку відкривався спеціальний поточний рахунок, який забезпечувався гарантіями Державної скарбниці на півроку. Кошти мали витратитися виключно на закупівлю харчових продуктів. Загалом продовольча справа була джерелом найбільших видатків державного бюджету. Всього на потреби Мінпроду у 1918 р. було асигновано 1 млрд. 252 млн. крб. До цього показника наближався лише бюджет міністерства шляхів сполучень. Решта міністерств мала більш скромне фінансування.

Не зважаючи на значні асигнування, реалізація продовольчої політики суттєво стримувалася неефективною працею апарату міністерства, причетністю окремих його співробітників до спекулятивних обороток. Дійсно, 163 у спадок від попередньої влади гетьманату дістався широкий розмах спекуляції. П.Скоропадський кваліфікував її як "огидне злочинне явище, що підточує економічні засоби Держави". 20 червня він звернувся до голови уряду з спеціальним листом. У ньому наголошувалося, що спекуляція набирає все більших розмірів, ведеться відкрито як у Києві, так й у інших містах. Глава держави доручив Раді Міністрів терміново розробити і внести на його затвердження заходи боротьби із спекуляцією. Особливої ваги Мінпрод приділяв продовольчому забезпеченню столиці держави Києва. Вже 3 червня Ю.Соколовський видав спеціальний наказ, яким для керівництва діяльністю всіх продовольчих органів міста призначався тимчасово уповноважений міністра "щодо постачання хлібом і розподілу його між населенням". На цю посаду було призначено А.Засенка. Йому підлягала міська продовольча управа. При отамані міста створювалася дорадча колегія з представників міської управи, міської продовольчої управи, ДХБ, Мінпроду. Останньому належала ініціатива її скликання. Якщо столиця постачалася доволі стабільно, то забезпечення продовольством інших міст, особливо промислових центрів нерідко було критичним, викликало невдоволення і страйки. Чернігівська міська дума 22 червня констатувала, що запасів хліба вистачить лише на два тижні, і визнала становище загрозливим.

Представник Ради Міністрів Української держави при австро-угорському командуванні С.Гербель інформував уряд про катастрофічний стан з продовольчим забезпеченням Одеси. У середині липня міські запаси борошна становили всього 53 тис. пудів при добовій потребі у 15 тис. пудів. При цьому він описував досить невідрадну картину: "хвости біля хлібних лавок чергують удень і вночі, не дочекавшись хліба, розходяться в дуже підвищеному настрої". Незважаючи на наявність в українському селі значних продовольчих ресурсів, заготівельні операції проводи-

лися досить повільно. В багатьох промислових центрах почали виявлятися ознаки продовольчих труднощів, перебої з поставанням хліба. Міська влада змушена була вводити нормування продажу хлібовиробів. Наприклад, у Миколаєві було заборонено продавати більше 4-х фунтів хліба одній особі в день. У деяких містах вводилася карткова система. Незадовільні темпи заготівель на експорт, стрімке підвищення цін, зростання спекуляцій хлібом викликали занепокоєння П. Скоропадського. Він направив голові Ради Міністрів Ф. Лизогубу спеціальний лист, в якому кваліфікував боротьбу уряду із спекуляцією як незадовільну, наголошуючи, що "нелад в цій області викликає загальне невдоволення і броження серед маси населення".

Не дивлячись на вагання прем'єр-міністра, гетьман наполіг на відставці міністра Ю. Соколовського. На цю посаду був призначений С. Гербель, великий херсонський землевласник, колишній член Державної ради, кадет. Новий міністр енергійно взявся за справу, скоротивши близько 350 працівників апарату міністерства. Була також утворена слідча комісія, яка відкрила понад сотню кримінальних справ за фактами зловживань у продовольчій сфері. Міністерство видало обов'язкову постанову про припинення спекулятивного підвищення цін, якою заборонялося заготівля не тільки хліба, але й худоби та м'яса без дозволу міністерства. Незаконно заготовлена продукція підлягала реквізиції із 20% зниженням оплати вартості. Порушники цієї постанови каралися штрафом до 3 тис. крб. або тримісячним арештом. Мінпрод домогся затвердження Радою Міністрів цін на збіжжя та фураж. На період з 1 липня по 1 грудня 1918 р. встановлювалися сталі ціни: за пуд пшениці – 9,6 крб., жита – 7,8 крб., ячменю – 6,9 крб. Надалі передбачалося поетапне зниження цін з 1 грудня 1918 р. та 15 травня 1919 р. в середньому на 15%.

Відразу після вступу на посаду С. Гербель висловився проти хлібної монополії, введеної ще за поданням попереднього міністра. Проте німецький

посол А. Мумм ужив енергійних заходів протидії цим намірам. У споминах П. Скоропадський введення хлібної монополії кваліфікував як одну з корінних помилок німців. Хоч й сам не встояв у цьому питанні перед натиском союзників, занепокоєних отриманням з України обумовлених обсягів продовольства. І все ж на початку серпня С.Гербель домогся вільного продажу-купівлі м'яса, сала, масла, молока, яєць тощо. Ці заходи суттєво вплинули на продовольче забезпечення населення. Крім хлібної монополії, в Українській Державі функціонували ще й цукрова та спиртова. Які мали забезпечувати внутрішнє споживання та експортні поставки. В 1918 р. було вироблено 46 млн. пудів цукру-піску і 13,3 млн. пудів рафінаду. Договірні зобов'язання України перед союзниками складала по вивозу цукру 6,5 млн. пудів та 20% від виробництва 4 млн. відер скарбового спирту.

Загалом діяльність міністерства головним чином була орієнтована на виконання зобов'язань держави по поставках продуктів та сировини до Німеччини та Австро-Угорщини. В умовах поразки Четвертого союзу у Світовій війні експортні поставки до його країн втратили актуальність. Можливо саме тому у структурі останнього гетьманського уряду, сформованого у середині листопада С. Гербелем, міністерство продовольчих справ було відсутнє. Українська Держава отримала у спадок від УНР фінансове господарство у стадії формування. Для відродження економіки необхідно було утвердження власної грошової одиниці, створення банківської системи, Державної скарбниці, мережі фіскальних установ, збалансованого бюджету тощо. Розв'язання цих завдань було покладено на Міністерство фінансів, яке очолив відомий фахівець банківської та кредитної справи, член партії кадетів Антон Ржепецький. Він, єдиний з міністрів, незмінно працював у всіх складах уряду. З перших днів функціонування нова влада зіткнулася з гострим дефіцитом обігових коштів на виплату зарплати, утримання державного апарату, кредитування промисловості і сільського господарства.

Вже 9 травня за поданням А. Ржепецького Рада Міністрів дозволила емісійний випуск знаків Державної скарбниці на суму 400 млн, а згодом ще 500 млн. крб. Усвідомлюючи, що пряма емісія приведе до зростання інфляції, уряд 12 травня ухвалив випуск 3,6 % облігації внутрішньої позики на 500 млн. крб. Постановою від 9 липня Рада Міністрів санкціонувала здійснення ще одного аналогічного за обсягом випуску державних облігацій. Був дозволений обіг в Україні цінних паперів позик, випущених або гарантованих колишнім російським урядом, а також сплата відсотків по них. Поповнення грошової маси йшло за рахунок друку у Німеччині грошей, замовлених як УНР, так й гетьманатом. Загалом уряд замовив друк грошей на суму 11,5 млрд. гри-

вень, проте встиг отримати лише близько 4 млрд. Міністерству фінансів довелося розв'язувати й проблему нестачі розмінних грошей. З цієї метою було продовжено, започатковану ще УНР, практику випуску розмінних марок-шагів, еквівалентних половині копійки. Це значно полегшало проведення розрахункових операцій. А. Ржепецький зайняв тверду позицію щодо обігу в Україні німецької та австрійської валюти, виступав проти нав'язуваного представниками Центральних держав завищеного курсу марки і крони. Він наполіг на тому, щоб всі валютні операції проводилися через кредитну канцелярію міністерства. 22 червня уряд ухвалив закон про обмеження спекуляцій з іноземною валютою, встановивши досить сувору карну відповідальність.

Були також вжиті заходи по обмеженню ввозу в Україну російських грошових знаків — не більше 20 тис. на одну сім'ю. Фактично заново довелося створювати Державний банк, оскільки Центральна рада тільки задекларувала перетворення Київської контори Державного банку Росії в Український державний банк. Формально робота по відкриттю національної банківської установи була завершена 10 серпня із затвердженням статуту Державного банку. Його основний капітал складав 100 млн. крб. і 10 млн. запасний. Банк мав досить розгалужену мережу своїх установ — Київську, Харківську та Одеську контори, а також 21 відділення. Для обслуговування потреб аграрної реформи у вересні 1918 р. розпочав діяльність Державний земельний банк. Для створення його резервного капіталу з Державної скарбниці було асигновано 20 млн. крб. Крім того, банк успадкував земельні маєстності Дворянського земельного і Селянського 166 поземельного банків, на базі яких він власне й фундувався.

Державний земельний банк мав також філії у всіх восьми губерніях. Значно активізували діяльність приватні комерційні банки. Встановлення в Росії більшовицького режиму сприяло перетіканню їх капіталів до України. 13 листопада Рада Міністрів ухвалила закон про правомочність правлінь акціонерних комерційних банків. Вони отримали значну свободу дій, а повноваження їх правлінь, обраних у 1917 р., продовжені й на наступні роки. Їх діяльність сприяла поживленню ринкового сегмента економіки України.

Постійний дефіцит державного бюджету вимагав проведення жорсткої фіскальної політики. Були відновлені горілчана та тютюнова монополії. Ставки акцизу з вина, горілки, спирту постійно підвищувалися. Це ж стосувалося й виробів цигаркової та сірникової промисловості. Був встановлений патентний збір на виробництво і збут квасу, морсів, штучних мінеральних вод та інших безалкогольних напоїв. Оподатковувалися прилюдні вистави, гуляння, ввезення гральних карт. Запроваджено гербовий збір з усіх актів, документів, клопотань тощо. Встановлювалася плата навіть за проїзд та прогін худоби через дніпровські мости.

Міністерство фінансів активно опікувалося складанням державного бюджету. 19 червня Рада Міністрів зобов'язала всі міністерства і відомства подати кошториси для їх подальшого зведення та підготовку державного бюджету. У липні при Мінфіні була створена міжвідомча бюджетна комісія. Однак через зволікання низки міністерств у визначенні власних кошторисів вона лише у кінці вересня розпочала розгляд проекту державного бюджету. Робота ця була завершена вже після падіння гетьманату і подана на розгляд Директорії у кінці грудня 1918 р. На думку Д. Дорошенка, цей документ мав «скоріше характер виконавчої "сміти" або відчиту по державним прибуткам і видаткам за 1918 рік". Загальні видатки державного бюджету склали понад 5,3, а прибутки 3,2 млрд. крб. Загальний дефіцит склав 2,1 млрд. крб. і покривався за рахунок випуску білетів Державної скарбниці та кредитових операцій. І все ж зміцнення фінансово-банківської системи було одним з найсуттєвіших здобутків економічної політики гетьманського уряду.

Складений міністерством проект державного бюджету був схвалений новим урядом УНР. Проте один з найфаховіших міністрів гетьманату А. Ржепецький був ув'язнений і помер навесні 1919 р. внаслідок дій слідчої комісії Директорії по розгляду «злочинів» гетьманського режиму. Базові для економіки галузі промисловості, насамперед важкої — гірнична, металургійна, машинобудівна перебували в занепаді. У легкій та харчовій промисловості питома вага державного сектора була незначною. В складі уряду функціонувало Міністерство торгівлі і промисловості. Вже сама назва його свідчила про галузеві пріоритети відомства. Міністром був призначений відомий одеський біржовий діяч, кадет Сергій Гутник. З огляду на визнання гетьманом усіх зобов'язань по Брестському мирному договору основним завданням Мінторгпрому й стало виконання економічних угод з Німеччиною та Австро-Угорщиною у частині товарообміну.

При міністерстві був створений департамент закордонної торгівлі. Фактично під його егідою діяв комітет для зовнішньої торгівлі, згодом перетворений на торговельну раду, до компетенції якої було включено й внутрішню торгівлю. Законом від 20

серпня Мінторгпром отримав виключне право регулювання і контролю зовнішнього товарообміну. Як відомо, Україна мала до 31 липня 1918 р. поставити Центральним державам 60 млн. пудів збіжжя, 2 млн. 750 тис. пудів рогатої худоби, 400 млн. штук яєць, картоплі та овочів 1,5 млн. пудів, а також сировинні матеріали: деревину, залізу, марганцеву руду тощо.

Влітку 1918 р. стало очевидним, що зобов'язання по поставках харчових продуктів виконані вчасно не будуть, а сировина майже не експортувалася. Тому з ініціативи Центральних держав 10 вересня було підписано новий економічний договір. Він був ще більш обтяжливим для України, яка мала поставити до початку грудня 40 млн. пудів зерна, муки, круп, 6 млн. пудів рогатої худоби тощо. Крім того додавалися поставки овець – 160 тис. голів, домашньої птиці – 2 млн., сала 400 тис. пудів, масла і сирів 60 тис. пудів, цукру 2,5 млн. пудів, спирту до 20 млн. літрів. Точних підсумкових даних про кількість вивезеного з України продовольства і сировини за Брестським та наступними домовленостями не існує. Це пояснюється багатоканальністю поставок, які здійснювалися структурами Мінпроду Української Держави, господарчими заготівельними організаціями союзників, військовим командуванням, продуктовими посилками іноземних вояків. До того ж у зведеннях фігурують різні одиниці виміру – фунти, пуди, тонни, вагони.

Д. Дорошенко, спираючись на дані Мінторгпрому, наводить загальні дані за квітень-вересень – 44,5 тис. вагонів, з яких 6,3 тис. хліба. Тогочасний фахівець з питань зовнішньої торгівлі О.

Андерсон вважав, що на кінець листопада було експортовано до Центральних держав 9,3 тис. вагонів хліба, 23,2 тис. вагонів харчових продуктів. Німецькі джерела констатують, що загалом план експорту з України був виконаний лише на 20%.

Сучасні вітчизняні дослідники оцінюють кількість вивезеного хліба приблизно в одну третину від 75 млн. пудів, заготовлених установами Державного хлібного бюро. Уряд вживав заходів до оживлення промислового виробництва. Активізувалася робота Харківського паровозобудівного заводу, який одержав з державної скарбниці кошти, заборговані за поставлені раніше машини. Відновилася робота Катеринославського металургійного заводу. Було ухвалено надати державну допомогу кораблебудівельним заводам «Наваль» і «Россуд», заборонивши продажу суден іноземцям. Щомісячний видобуток вугілля дещо зріс, проте був у тричі менший проти початку 1917 р. В умовах глибокого занепаду базових галузей промисловості, Рада Міністрів проводила політику концентрації основних ресурсних засобів у руках держави.

У червні уряд ухвалив закон про підпорядкування Мінторгпрому всіх установ і урядовців, які відали виробництвом, заготівлею і продажем палива. Наступним законом впроваджувалося контроль і регулювання торгівлі металом і металовиробами. Міністерство отримало надзвичайні повноваження у цій сфері аж до накладання арешту на продукцію. При ньому діяла особлива нарада з питань металу. Було також засновано Державне бюро по закупівлі за кордоном і продажу в Україні нафти та виробів з неї. Аналогічні бюро функціонували при Мінторгпромі з питань торгівлі залізною рудою, розподілу паперу тощо.

Суттєвих зрушень у промисловій сфері домогтися не вдалося, тому Україна була змушена завозити з Центральних держав вугілля, паливно-мастильні матеріали, сільськогосподарські машини тощо. Монопольне розпорядження промисловою продукцією дозволило задовольняти першочергові потреби держави, однак вело до згорання товарного ринку, зростання ажіотажного попиту та спекуляції. Налагодження транспортної інфраструктури стало одним із життєво важливих завдань уряду. Міністерство шляхів очолив досвідчений та ініціативний інженер Борис Бутенко. Значні кошти були виділені на реконструкцію та добудову залізничних колій Гришино – Рівне (40 млн. крб.), Жмеринка – Могилів (10 млн. крб.). Розпочалося проектування ліній Миколаїв – Умань, Херсон – Джанкой, Новоград-Волинський – Жмеринка та інших. Понад 90 млн. крб. було виділено на збільшення оборотних капіталів залізниць. Водночас продовжувала накопичуватися заборгованість залізничникам з заробітної плати, їх сім'ї були позбавлені безплатного проїзду, обмежені права галузевої профспілки тощо. Це привело у липні до загальноукраїнського страйку залізничників, який фактично паралізував рух.

Уряд вжив жорстких заходів щодо страйкарів – звільнення, арешти, вислання тощо. Шляхом тиску, а також певних поступок з боку влади конфлікт вдалося владнати. Опікувалося міністерство й облаштуванням шосейних та ґрунтових шляхів. Зокрема, Київській шляховій окрузі було виділено близько 4 млн. крб. Значні кошти асигнувалися на підтримання життєдіяльності портів Одеси, Херсона, Миколаєва, Маріуполя, а також річкового флоту. Не дивлячись на численні біжучі проблеми, міністерство працювало над перспективними проектами – Вісло-Дніпровського водного шляху, каналу Північний Донець – Дніпро та іншими. Зокрема, на проектно-пошукові роботи по шлюзуванню суден на дніпровських порогах уряд виділив 8

млн. крб. Загалом на потреби міністерства шляхів з державного бюджету було виділено 1 млрд. 151 млн. крб. Як уже зазначалося, більше асигнування мав лише Мінпрод, основні видатки якого спрямовувалися на виконання продовольчо-сировинних зобов'язань перед Центральними державами.

Отже, в результаті реалізації економічної політики, базованої на принципах приватної власності, Українська держава спромоглася здійснити суттєві зрушення у створенні дієздатної фінансово-банківської системи, проведенні прогресивної аграрної реформи, поліпшенні роботи залізничного транспорту, налагодженні зовнішньої торгівлі. Проте діяльність уряду по розвитку економіки стримувалася не тільки наслідками глибокої господарської кризи, але й становищем гетьманату як держави-сателіта центральноєвропейських імперій. Пріоритет їхніх економічних інтересів детермінував гальмування земельної реформи, деформації у продовольчій справі, валютно-курсову асиметрію, одновекторність зовнішньоторговельних зв'язків. Безперечно, далось взнати й надто короткотермінове функціонування української гетьманської держави.

Номер схвалено до друку рішенням Редакційної колегії протокол №5 від 20.05.16.

Тваринництво України
№ 6, 2016 р.

Формат 60x84/8. Папір крейдяний. Гарнітура FreeSet C.
Офсетний друк. 3, 72 ум.друк.арк. 9,95 ум.фарб.відб., 5, обл.-вид.арк.
Тираж 350 прим.
Підписано до друку 29.08.2016 р. Набір та верстка редакції журналу.
Надруковано ТОВ «ЛАЗУРИТ-ПОЛІГРАФ»

Тваринництво України

№ 6, 2016

Наукометричний журнал

Зареєстровано
в Міністерстві юстиції України
Серія КВ № 12303 – 1187 ПР

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство аграрної політики
та продовольства України

Національна академія
аграрних наук України

ІІІ «Видавниче представництво
«Паралель»

ВИДАВЕЦЬ:
ІІІ «Видавниче представництво
«Паралель»

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Ю.І.ЛЕОНОВ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

М.І.Бащенко (д.с.-г.н., Україна)
В.А.Вергунов (д.с.-г.н., Україна)
А.М.Головко (д.в.н., Україна)
О.М.Жукорський (д.с.-г.н., Україна)
І.І.Ібагуллін (д.с.-г.н., Україна)
Д.А.Засєкін (д.в.н., Україна)
В.І.Карповський (д.в.н., Україна)
І.В.Кобозєв (д.в.н., Росія)
М.С.Надь (докт.наук, Угорщина)
М.Г.Повозніков (д.с.-г.н., Україна)
Н.М.Сорока (д.в.н., Україна)
П.С.Сиса (д.в.н., Польща)
Р.С.Федорук (д.в.н., Україна)

КЕРІВНИК ПРОЕКТУ
Л.В.Леонова (ВП «Паралель»)

*Редакція не завжди поділяє позицію
авторів публікацій. За точність
викладених фактів відповідальність
покладається на авторів.*

*За зміст та достовірність інформації
у рекламних публікаціях відповідає
рекламодавець.*

*Редагування та скорочення матеріалів –
прерогатива редакції.*

© Тваринництво України, 2016
www.tvarynnictvoua.at.ua

Адреса редакції:
вул.Маршала Гречка, 24-В, к.6
м.Київ, 04136
Тел.: (044) 443-60-06, (066) 193-59-14,
(096) 779-74-93
E-mail: leonov_y@ukr.net,
medved52@ukr.net, webmed89@mail.ru